

JAMES HOLLAND & AL MURRAY

DE ZOMER VAN 1945

Van de Alpen tot de Stille Oceaan:
het dramatische eindspel van de Tweede Wereldoorlog
in acht capitulaties

Lannoo

Voor Tony Pastor en Joey McCarthy
geweldige vrienden en medewerkers

INHOUD

Belangrijke personages	7
Proloog: Onvoorwaardelijke overgave	11
1 EEN KOGEL IN HET HOOFD De capitulatie van Berlijn, 2 mei 1945	23
2 HET DUEL – DEEL 1 De capitulatie in Italië, 2 mei 1945	43
3 HET DUEL – DEEL 2 De capitulatie in Italië, 2 mei 1945	61
4 DE MANNEN VAN MONTY De Lüneburger Heide, 3–4 mei 1945	85
5 HET KAMP De capitulatie in Zuid-Duitsland, 5 mei 1945	113
6 DE OPPERBEVELHEBBER HEEFT NU TIJD VOOR U Reims, 6–7 mei 1945	135
7 VE DAY Vierentwintig uur in Londen, 8 mei 1945	155
8 GEFELICITEERD MET UW VERJAARDAG, MENEER VE Day in Amerika, 8 mei 1945	175

9 TE MIDDEN VAN DE RUÏNES – DEEL 1	
De capitulatie in Berlijn, 9 mei 1945	197
10 TE MIDDEN VAN DE RUÏNES – DEEL 2	
De Duitse capitulatie aan de Sovjet-Unie in Berlijn, 9 mei 1945	213
11 LOST IN TRANSLATION	
De capitulatie van Japan, 15 augustus 1945	229
12 HET LAATSTE BEDRIJF	
De Japanse ondertekening van de capitulatie, 2 september 1945	259
Nawoord	281
Tijdslijn	294
Noten	309
Geselecteerde literatuur	317
Dankbetuigingen	320
Fotoverantwoording	321
Register	323

PROLOOG

ONVOORWAARDELIJKE OVERGAVE

OP DONDERDAG 14 JANUARI 1943 landde president Franklin D. Roosevelt na een vlucht van achtenveertig uur in Casablanca in Frans-Marokko. De reis had hem vanaf Washington DC naar Miami, naar Brazilië, de Atlantische Oceaan over Gambia in en van daaruit naar zijn eindbestemming gevoerd. Het was de eerste keer dat een zittende president per vliegtuig de Verenigde Staten verliet en het was niet zonder risico geweest; vliegen op zich kon al gevaarlijk zijn, zelfs als er geen vijandelijke vliegtuigen in de buurt rondzwermde, maar Roosevelt door polio verlamde benen bemoeilijkten het nog meer.

Toch had hij de reis fantastisch gevonden. Het laatste gedeelte was een zeven uur durende vlucht in een C-45-transportvliegtuig vanuit Gambia, de woestijn over en vervolgens naar de besneeuwde toppen van het Atlasgebergte. 'Plotseling bereikten we de vruchtbare velden van Noord-Afrika, die eruitzagen zoals de Tuin van Eden eruit zou moeten zien, maar waarschijnlijk niet uit ziet: kamelen, olijfgaarden, sinaasappels, graanvelden, geen koeien, regen, kilometers aan zwarte aarde. Er ontging de president niets,' zo merkte Harry Hopkins op, de beste vriend en adviseur van de president.¹ Ze landden op een stoffig vliegveld 25 kilometer van de stad, waar de zoon van de president, Elliott, hen opwachtte in een limousine waarvan de ramen door modder waren besmeurd. Ze reden naar Anfa, aan de rand van de stad, een resorthotel dat nu werd omgeven door prikkeldraad, soldaten en artillerie. Van daaruit ging het naar een luxe, één verdieping tellende villa in Californische stijl, waar de president zou verblijven. De Britse premier Winston Churchill zat in een huis 50 meter verderop. Die avond vond er een

diner plaats bij de president waarvoor de Gezamenlijke Stafchefs, de hoogste militairen van beide landen waren uitgenodigd. 'Veel gepraat over de oorlog,' merkte Harry Hopkins op, 'en over het gezin en de Fransen.'² Om middernacht ging Hopkins naar bed, maar Roosevelt en Churchill bleven tot twee uur zitten praten.

De Amerikaanse president had lang nagedacht over hoe de wereld er na de oorlog uit zou kunnen zien, zodra de geallieerden hadden gewonnen. Dat ze zouden winnen was nooit in twijfel getrokken, toch niet nadat Roosevelt had toegezien op de transformatie van de Verenigde Staten van 's werelds grootste consumptie-economie tot wat hij het arsenaal van de democratie noemde. Die transformatie begon in de zomer van 1940, toen de Duitse Blitzkrieg in volle gang was. Frankrijk viel en het Britse leger haastte zich vanuit Duinkerken terug het Kanaal over. Tegen de tijd dat Japan op 7 december 1941 Pearl Harbor op Hawaï aanviel, hadden de Amerikaanse fabrieken de Verenigde Staten al in een winnende oorlogsstaat veranderd. Maar al in augustus 1941, tijdens Roosevelts eerste persoonlijke ontmoeting in oorlogstijd met Churchill, had hij een reeks van acht hoogstaande, moreel rechtschapen beginselen voorgesteld op basis waarvan naties vreedzaam zouden samenleven in een wereld zonder nood en angst. Het werd bekend als het Atlantisch Handvest en ging vier maanden vooraf aan Amerika's deelname aan de oorlog.

Tijdens de Conferentie van Casablanca bespraken de geallieerden hun strategische prioriteiten tot in detail. Het was duidelijk dat Roosevelt, die weliswaar niet bij alle gesprekken aanwezig was, niet alleen grondig had nagedacht over hoe de wereld er in de toekomst uit zou zien, maar ook over de manier waarop ze een einde konden maken aan de huidige rampzalige oorlog. Daarbij putte hij uit de geschiedenis, en dan met name uit de lessen van Ulysses S. Grant, de generaal uit de Amerikaanse Burgeroorlog die president was geworden. Grant, die tachtig jaar eerder voor de Noordelijke Staten had gevochten, had in 1862 een verrassende overwinning behaald bij Donelson, Tennessee, waarbij hij eiste dat de Geconfedereerde Staten zich onvoorwaardelijk overgaven. Die eis werd ingewilligd,

want liever dan de ongebreidelde toorn van het Noordelijke leger te ervaren, hadden de Geconfedereerde Staten de handdoek in de ring gegooid. *Unconditional Surrender*, onvoorwaardelijke overgave, ten slotte de initialen van Grant, werd een bijnaam die bleef hangen.

Het was misschien niet verbazingwekkend dat FDR in de Amerikaanse geschiedenis had gespit naar voorbeelden van capitulatie. Hij had in historische tijden geleefd en was getuige geweest van historische gebeurtenissen. Dat gold niet in het minst voor de naoorlogse conferentie in Versailles in 1919, waar de straffen voor Duitsland en de centrale mogendheden werden opgelegd. Hij was toeschouwer geweest bij de daaropvolgende kolossale gebeurtenissen, van de opkomst van nazi-Duitsland tot het uiteenvallen van de Volkenbond, toen die werd geconfronteerd met de uitdagingen die ontstonden doordat fascistische machthebbers de internationale orde afwezen. Hoewel hij in 1932 vanwege zijn isolationistische ideeën tot president was verkozen, zag hij in 1939, met Europa op de rand van oorlog, in dat het bestaan van de Verenigde Staten werd bedreigd, niet alleen door het wapengekletter van het Japanse keizerrijk, maar ook door nazi-Duitsland en de opkomst van het fascisme. En terwijl hij de Verenigde Staten naar een *brave new world* met enorme oorlogsproductie en immense herbewapening leidde, begreep hij ook dat hij een nieuwe manier moest vinden om de bedoelingen van de geallieerden duidelijk te maken. Een manier die veel minder bewegingsruimte bood voor de verliezer dan de rampzalige pogingen van Woodrow Wilson hadden gedaan. Dit was vanaf het begin van de vijandelijkheden al de koers geweest waarvan hij niet afweek: in zijn toespraak tot het land op 8 december 1941, de dag na Pearl Harbor, verklaarde hij dat het land 'een absolute overwinning zou behalen'.³

De Conferentie van Casablanca vond plaats op een belangrijk moment in de oorlog. De toekomst zag er voor de geallieerden rooskleurig uit, maar de achterliggende maanden waren behoorlijk onaangenaam geweest. Iedereen was zich er terdege van bewust dat er in de oorlog nog een heel lange weg te gaan was. In Noord-Afrika, op dat moment het enige strijdtoneel waar de geallieerden op de

grond tegen de Duitse troepen vochten, joeg het Britse Achtste Leger Rommels leger vanuit het oosten door heel Libië op. Het Britse Eerste Leger, waar het Amerikaanse 2^e Legerkorps deel van uitmaakte, was vanuit het westen komen opzetten. Het uiteindelijke plan was om de vijand in Tunesië in een gigantische bankschroef klem te zetten en daar voor eens en voor altijd te verslaan. Dat kostte echter veel meer tijd dan verwacht en het Eerste Leger werd in Noord-Tunesië ernstig vertraagd, aangezien Hitler dat land van heel veel verdedigingswerken had voorzien. Van het oostfront kwam wel bemoedigend nieuws. Daar was bij Stalingrad het Duitse offensief in de richting van de Kaukasus met fatale gevolgen in het honderd gelopen. Het Rode Leger was door krachtige en duidelijke leiding van bovenaf nieuw leven ingeblazen. Het profiteerde ook van de komst van de voorraden onder de Amerikaanse Leen- en Pachtwet en had het Duitse Zesde Leger nu volledig omsingeld en tot de rand van een vernederende en rampzalige overgave gebracht. Toch lieten onderzeeboten nog steeds enorme aantallen geallieerde schepen zinken in de Atlantische Oceaan, de essentiële levensader van de geallieerden. Daarnaast leverde de strategische luchtcampagne boven Europa tegen Duitsland nog altijd niet de gewenste resultaten op. Er moesten nog steeds prioriteiten gesteld worden als het ging om toekomstige grondoperaties. Er lagen hoe dan ook nog heel wat zware veldslagen in het verschiet.

Tijdens deze conferentie tussen Britse en Amerikaanse oorlogsleiders was er aan gespreksstof dus geen gebrek. Met uitgewerkte plannen en een globale strategie, waarop de geest van het Britse rijk van nature gericht was, waren de Britten in feite veel beter voorbereid dan hun Amerikaanse tegenhangers. De Amerikanen kregen daardoor het gevoel dat ze werden overbluft.

Discussies over wat de volgende stap zou zijn voerden de boven- toon. Er was vooral onenigheid over de vraag of de stootkracht in het Middellandse Zeegebied behouden moest blijven of in plaats daarvan het noordwesten van Europa binnengevallen moest worden. De Britten waren van mening dat een gevecht tegen de Duit-

sers in het Middellandse Zeegebied, aan hun periferie, de beste manier was om het voordeel van de geallieerden ten volle te benutten. In hun oorlogsvoering maakten de geallieerden alleen maar gebruik van expeditietroepen en ze vertrouwden op de scheepvaart en de marine. Daardoor zou het voor de vijand een groter probleem zijn dan voor de geallieerden als de Duitsers bij een strijd verder van Duitsland vandaan werden betrokken. Daarnaast kon het voortzetten van de oorlog in Italië de val van Mussolini's fascistische regering in Rome versnellen, waardoor de asmogendheden verzwakt zouden worden en Berlijn, en Tokio, zouden begrijpen dat de geallieerden de touwtjes van de oorlog in handen namen.

De Italiaanse strategie had als bijkomend voordeel dat Duitse troepen uit Noordwest-Europa en bij het oostfront werden weggetrokken. De Britse gedachtegang, abstracter vanwege Stalins afwezigheid op de conferentie, was dat ze Duitsland eerst veel meer door gevechten moesten verzwakken voordat ze zich op een tweede front konden richten. Sommige Britten zagen de Amerikaanse afkeer van deze aanpak als blijk van de naïviteit van hun partner. De Britten hadden immers veel meer ervaring in het vechten tegen de Duitsers dan hun bondgenoten en maakten zich dus geen illusies dat het gemakkelijk zou zijn.

Desondanks begon tijdens de tiendaagse conferentie in Casablanca de toekomstige geallieerde strategie vorm te krijgen. Een aantal zaken waren daarvoor bepalend. Zo was er niet alleen de kolossale taak die in het verschiet lag, maar ook de beste manier vooruit, rekening houdende met de toestand van de scheepvaart, de ramingen van de industriële productie en de enorme opbouw van de strijdkrachten die nodig waren om het luchtruim te domineren, eerst in Noord-Afrika en daarna in Noordwest-Europa. Het was wel een strategie die flexibel in uitvoering bleef en indien nodig aanpasbaar was.

Het POINTBLANK-memorandum, dat uiteindelijk een paar maanden later, in juni 1943, werd goedgekeurd, maar waarvoor het eerste voorstel tijdens de ontmoeting in Casablanca was gedaan, was hier een voorbeeld van. Hierin werd een beleid uiteengezet dat prioriteit gaf

aan de vernietiging van de Luftwaffe en de Duitse vliegtuigindustrie. Het draaide echter uit op het ongelimiteerd toestaan van de verschillende Britse en Amerikaanse benaderingen om het Rijk te bombarderen. De luchtmacht van het Amerikaanse leger (USAAF) zou zich overdag bijna geheel bezighouden met deze gerichte taak. Het Bomber Command van de Britse RAF zou hetzelfde beleid volgen, maar wel met behoud van hun recht om andere doelen te kiezen. Ze konden, met andere woorden, POINTBLANK grotendeels naast zich neerleggen. In plaats daarvan waren ze vastbesloten om door te gaan met een strategie van 'alles bombarderen om alles te bombarderen'. Dit werd, in een eufimistische mix van pragmatisme en wraak, ook wel 'gebiedsbombardementen' en *dehousing* of 'ontruiming' genoemd. Generaal Arthur Harris, die aan het hoofd stond van het Bomber Command, was van plan om begin maart 1943 zijn grootscheepse bombardement op het industriële hart van het Ruhrgebied met nieuwe navigatiemiddelen en meer viermotorige zware bommenwerpers in gang te zetten. Hij had ooit gezworen dat de Duitsers zouden oogsten wat ze hadden gezaaid door Groot-Brittannië te onderwerpen aan de Blitz. Weldra zouden Duitse steden en burgers deze wraak voelen: tot het einde van de oorlog zouden er meedogenloos bommen op Duitsland regenen. De USAAF bleef daarentegen vastbesloten op technologie en ideologie vertrouwen en de bevelhebbers bleven zichzelf ervan overtuigen dat ze bij een morele en precieze bombardementscampagne betrokken waren. In werkelijkheid bleek het effect van deze aanpak weinig accurater dan die van hun partners van het Bomber Command.

Een ander twistpunt was de mate waarin de Amerikanen achter de strategie stonden dat het verslaan van nazi-Duitsland prioriteit had boven de nederlaag van het Japanse Rijk. De Amerikaanse marine vond de gevechten in de Grote Oceaan veel belangrijker dan de strijd tegen de asmogendheden in Europa. Opperbevelhebber admiraal Ernest King deed er dan ook alles aan om de Amerikaanse maritieme inspanningen naar het oostelijke strijdtoneel te trekken. De Amerikaanse marine had zijn eigen vliegtuigen en troepen in de vorm van het Amerikaanse marinierskorps, en een groot Ameri-

kaans leger. Bij de campagnes kwamen zulke gigantische afstanden kijken, dat er niet halfslachtig aan begonnen moest worden. Hoewel Roosevelt geloofde dat de Atlantische Oceaan niet langer de barrière was die het ooit was geweest voor de Noord-Amerikaanse veiligheid, kon de oorlog in Europa en Noord-Afrika bovendien niet zo duidelijk worden afgeschilderd als een oorlog voor nationale zelfverdediging zoals dat in de Grote Oceaan wel kon. Duitsland had de Verenigde Staten op 11 december 1941 de oorlog verklaard en FDR had het winnen van deze oorlog prioriteit gegeven; desondanks was Amerikaanse betrokkenheid in Europa precies het soort strategie waarvoor isolationisten in het interbellum hadden gewaarschuwd.

Nu de oorlog was uitgebroken leek er niets anders op te zitten dan erbij betrokken te raken. De Amerikanen hadden de leiding genomen bij de clandestiene gesprekken met de Vichy-Fransen, die de asmogendheden steunden, en ook bij de daaropvolgende geallieerde landingen in Frans Noord-Afrika tijdens Operatie TORCH op 8 november 1942. Dit kwam deels doordat de bevelhebber van de geallieerde invasietroepen, generaal Dwight D. Eisenhower, een Amerikaan was, net als zijn onderbevelhebber, generaal Mark W. Clark. Maar het kwam voornamelijk doordat de Britten veracht werden door Vichy na de val van Frankrijk in 1940 en de daaropvolgende Britse aanval op de Franse vloot bij Mers-el-Kébir vlak bij Algiers, waarbij ongeveer dertienhonderd Franse matrozen werden gedood. Daarentegen bestond er over de Amerikanen een neutraler beeld.

Toch liet Operatie TORCH haar littekens bij de Amerikanen achter. Tegenstrijdige lezingen van de Franse bedoelingen en belangen binnen het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken, het *Office of Strategic Services* – OSS, de voorloper in oorlogstijd van de CIA – en het Amerikaanse leger werden allemaal door elkaar gehaald. Amerikaanse soldaten waren in Noord-Afrika aan wal gegaan, zonder te weten of de Vichy-Fransen weerstand zouden bieden. *Play ball* was de code die aangaf dat ze terug moesten vuren op de Fransen, en de gevechten namen overal een andere vorm aan, omdat plaatselijke bevelhebbers naar eigen inzicht bepaalden wat er moest gebeuren.

De Amerikaanse generaals op de grond en Robert Murphy, de hoogste Amerikaanse diplomaat voor het Vichy-gedeelte van Noord-Afrika, deden aan de ene kant alles wat in hun macht lag om een Franse commandant in te lijven en Amerikaanse en Franse levens te redden. Aan de andere kant waren ze nauwelijks bereid om Charles de Gaulle te steunen, die naar hun mening te veel riskante banden met communisten had. Ze werden – net als de Franse Vichy-regering – overvleugeld door de Franse collaborerende admiraal François Darlan. Op 22 november sloot die een deal met Eisenhower, een akkoord dat niet alleen de Vrije Fransen in woede ontstak, maar ook de Britse regering en de publieke opinie in de Verenigde Staten. De legendarische radiomaker Ed Murrow vergeleek de deal met Noorwegen bevrijden en dan de verrader Vidkun Quisling de macht geven. Eisenhower vond het onmogelijk om met de Fransen zaken te doen; na een bespreking zei hij tegen generaal Mark Clark dat er een vliegtuigongeluk voor nodig was om zijn problemen op te lossen. De moreel gecompromitteerde warboel die volgde, beval niemand. Uiteindelijk was de oplossing voor de puinhoop waarin de Amerikanen zich bevonden de moord op admiraal Darlan door een misnoegde Franse royalist, Fernand Bonnier de La Chapelle, op kerstavond 1942. De Britse minister van Buitenlandse Zaken Anthony Eden schreef in zijn dagboek dat hij nog nooit zo opgelucht was geweest als toen hij dat nieuws vernam. Zonder Darlan geen problemen.

Deze mislukte inspanningen en de manier waarop het Franse imperialisme ongehinderd door mocht gaan in Frans Noord-Afrika leken de morele kruistocht die de Amerikanen in december 1941 waren begonnen toen ze zich in de oorlog mengden, schaamteloos te ondermijnen. Zelfs vóór dat beslissende moment was er al het eerder vermelde Atlantisch Handvest van augustus 1941, dat stipuleerde dat terreinwinst moest worden vermeden en erkende dat alle mensen het recht hadden op zelfbeschikking. Het steunen van de niet-aflatende koloniale ambities van de Fransen leek, ondanks de opkomst van het Arabisch nationalisme, rechtstreeks in te druisen tegen eerdere, hoogstaande morele principes.

Desondanks waren de morele doelen van de oorlog kristalhelder voor Roosevelt. Duitsland zou worden ontwapend en ontmanteld en, zijn militaire macht geneutraliseerd. De militaire stand die volgens FDR verantwoordelijk was voor de oorlog, zou worden opgeheven en onteigend. In aanmerking genomen hoe ver weg de overwinning voor de geallieerden nog was en hoe veel er nog moest gebeuren voordat Duitsland verslagen kon worden, is het opvallend dat Roosevelt op deze formulering stond. Uit Hitlers eigen mentaliteit, die verhardde naarmate de Duitse overwinning na een hoogtepunt dramatisch begon af te zwakken, werden de verborgen gebreken in zijn strategie duidelijk, alsook het feit dat zijn generaals die maar al te graag wilden volgen. Te hoge ambities, de verwarring door de te sterk verspreide strijdkrachten bij de gevechten diep in het Russische binnenland, de ideologische buit van het vervreemden van de volken die de Sovjets eerder hadden misbruikt, de gigantische klap voor de Duitse invloed door de ophanden zijnde overgave bij Stalingrad – die zorgden er allemaal voor dat Hitler de oorlog ging zien als meer dan een veroveringsstrijd; het was eerder een vernietigingsoorlog. Het was alles of niets. Een Duizendjarig Rijk of Armageddon.

Met zijn oproep tot onvoorwaardelijke overgave nam Roosevelt Hitlers uitdaging voor de wereld aan. Daarmee erkende hij dat er met de nazi's niet te onderhandelen viel. Dat was in tien jaar naziregime wel zonneklaar geworden: de kwade trouw waarvan Hitler in de jaren dertig blijk had gegeven toen hij het Verdrag van Versailles aan mootjes hakte, terwijl het Westen weifelde over zijn bedoelingen, zijn verraad van zijn Russische bondgenoot, zijn complete minachting voor mensenlevens, voor instellingen, het onderdrukken van zovelen en de groteske ideologie die de kwaadaardige tegenhanger vormde van de idealen die Roosevelt in het Atlantisch Handvest had voorgesteld. Uit alles wat Hitler en de nazi's hadden gedaan en waar ze voor stonden bleek voor Roosevelt dat er in deze oorlog slechts één uitkomst mogelijk was: de complete, volledige en onvoorwaardelijke overgave van Duitsland. Het was des te ironischer dat een centrale doelstelling binnen het nazisme, een bitter

principe, was dat een herhaling van het einde van de Eerste Wereldoorlog voorkomen moest worden. De mythe van verraad, de zogenoemde ‘messteek’ van 1918, mocht nooit meer in Duitsland ontkiemen en woekeren. Onvoorwaardelijke overgave zou ervoor zorgen dat dat inderdaad zou gebeuren. De oorlog zou deze keer doordringen tot het middelpunt van het Rijk, Berlijn en de Reichstag, binnen mortierbereik van de Führerbunker. Bovendien zou het einde van deze oorlog in niets lijken op 1918, ongeacht de manier waarop de geallieerden na de Conferentie van Casablanca besloten te vechten. De generaals zouden de schuld niet naar politici, kapitalisten en ongeziene duistere machten zoals religieuze minderheden mogen schuiven. De overwinning van Ulysses S. Grant op de Confederatietroepen bij Donelson in 1862 zou naar de Brandenburg Tor komen.

Op de ochtend van 24 januari kondigde president Roosevelt in Casablanca zonder overleg vooraf aan dat de geallieerden op een onvoorwaardelijke overgave uit waren. De president, gezeten naast premier Winston Churchill op het gazon van zijn villa, glimlachte welwillend tegen de vijftig mensen van de pers die zich als schoolkinderen in kleermakerszit voor hen hadden verzameld, in afwachting van wat ze na afloop van de tiendaagse conferentie zouden zeggen. Roosevelt was de eerste die met behulp van zijn aantekeningen iets zei. ‘De eliminatie van de Duitse, Japanse en Italiaanse oorlogsmacht betekent de onvoorwaardelijke overgave door Duitsland, Italië en Japan,’ zei hij met zijn precieze, aristocratische en afgemeten accent van de oostkust.⁴ Hij zweeg even en voegde er toen een voorbehoud aan toe. ‘Dat betekent niet dat de bevolking van Duitsland, Italië of Japan vernietigd wordt, maar het betekent de vernietiging van de opvattingen in die landen die gestoeld zijn op overwinning en de onderwerping van andere mensen.’

Later beweerde Roosevelt dat die zin gewoon ‘in mijn hoofd was opgekomen.’⁵ Churchill werd er in elk geval door overvallen, al steunde hij de president direct. Hoewel de aankondiging van dit beleid dat de oorlog veranderde er misschien spontaan uitzag, hadden de twee mannen het vooraf wel besproken. Churchill had vier

dagen daarvoor zelfs een lang memo geschreven aan het Britse oorlogskabinet, waarin hij hun specifiek vertelde dat Roosevelt en hij heel graag hun bedoeling wilden aankondigen om een onvoorwaardelijke overgave na te streven. Ook FDR had de zaak voor de conferentie in Washington besproken. De zoon van de president, Elliott, herinnerde zich zelfs nog dat Churchill tijdens een diner voor de persconferentie die zondag een toast uitbracht op 'onvoorwaardelijke overgave'.⁶ Terwijl hij daar in de zon zat op die warme dag in januari in Marokko, heeft Roosevelt dan wel tegen de pers gezegd dat hij hetzelfde beleid voerde als generaal Grant bij Appomattox in 1865, maar hij was bij lange na niet de enige binnen de gevestigde orde die bekend was met de geschiedenis van de Burgeroorlog. Daarnaast zat de overwinning van Grant bij Donelson verkeerd in zijn hoofd.

Niets van dit alles deed natuurlijk ter zake. Nu wist de wereld dat de geallieerden de oorlog tegen de asmogendheden alleen zouden beëindigen als die een onvoorwaardelijke overgave accepteerden. Er laaide destijds een nog altijd bestaande discussie op over de vraag of een dergelijk beleid te star was en of dat uiteindelijk de oorlog onnodig rekte. Met hun eis voor onvoorwaardelijke overgave boden de geallieerden echter wel morele duidelijkheid in heldere politieke bewoordingen; de geallieerden waren nu eensgezind en het bespaarde hun de problemen die naar boven waren gekomen bij hun pogingen om het met Vichy-Frankrijk op een akkoord te gooien. Het was expliciet en tegelijkertijd vaag: een duidelijke eis met weinig details en veel intenties. In tegenstelling tot de Veertien Punten zoals president Woodrow Wilson in 1919 voorstelde, waarvan weinig terecht was gekomen, waren er geen onderwerpen van discussie om mee bezig te zijn of over te kibbelen, geen beloftes die verkeerd konden worden geïnterpreteerd of die op een later moment kwamen bovendrijven. De Duitsers, de Japanners en de Italianen moesten zich zonder voorwaarden overgeven.

Dan zouden de geallieerden de voorwaarden bepalen.

HOOFDSTUK 1

EEN KOGEL IN HET HOOFD

De capitulatie van Berlijn

2 mei 1945

Overal op straat en op de pleinen leggen afgetobde, smerige en vaak volkomen uitgeputte Duitse soldaten en officieren hun wapens neer en geven zich in hordes als gevangene over aan onze troepen. Op heel veel huizen hebben de Duitsers een witte vlag gestreken. Terwijl ik dit schrijf, zie ik twee Hitler-officieren met hun banier omlaag en zonder wapens vanaf de Tiergarten naar de Brandenburger Tor lopen, waar een berg wapens vlakbij ligt en een menigte Duitse soldaten en officieren staat.¹

Piotr Zeveljov, soldaat van het Rode Leger,
in een brief aan zijn ouders, 30 april 1945

*

OP MAANDAG 30 APRIL, rond tien uur 's avonds, liet één enkele soldaat van het Rode Leger de Russische hamer en sikkel van de noordwesthoek van de Reichstag wapperen. Het Duitse parlamentsgebouw in het hart van Berlijn, een van de meest iconische historische monumenten van de stad, lag nu in puin: zwartgeblakerd, besmeurd, afgebrokkeld en uitgehold, de grond eromheen bezaaid met uitgebrande auto's, granaatkraters en lijken. Het interieur was een geraamte waarbinnen nog steeds werd gevochten. Meer brokstukken, meer vernielingen, meer doden. Het was een Apocalyps.

Ook nadat de vlag was gehesen, werd er nog gevochten in en rond het gebouw en in de regeringswijk van de stad. Pas rond één uur 's nachts op dinsdag 1 mei vernietigden de troepen van het Rode Leger de laatste geïsoleerde ss-groepen die fanatiek rond de *Reichskanzlei*, de Rijkskanselarij, achthonderd meter naar het zuiden, hadden gevochten. Toen een griezelige stilte, gevolgd door een enkel schot in de avond, en weer stilte. Een soort staakt-het-vuren.

Nu kon generaal Hans Krebs, hoofd van de Generale Staf van het Duitse leger, voorzichtig door de vernielde straten naar het zuiden rijden, naar de commandopost van generaal Vasili Tsjoekov, commandant van de Russische Achtste Garde, die nu het grootste deel van de zuidelijke helft van Berlijn in handen had. De onderhandelingen voor het staakt-het-vuren hadden tot laat op de avond van 30 april geduurd, maar uiteindelijk beval Tsjoekov dat Krebs een vrijgeleide moest krijgen naar zijn commandopost, een huis in de Schulenburg aan de westkant van de luchthaven Tempelhof.

De zevenenveertigjarige Krebs – duister, kaal en een beroepssoldaat – verscheen onberispelijk in volledig uniform en leren overjas, compleet met monocle; het contrast met de sjofele mannen van de Volkssturm en jongens in slecht passende veldjassen die hadden geprobeerd de toestromende troepen van het Rode Leger een halt toe te roepen had niet groter kunnen zijn. Hij kwam in de vroege uurtjes bij de commandopost van Tsjoekov aan, vergezeld door Oberst Theodor von Dufving en een vertaler Lets van de ss. Tsjoekov liet hun tot vier uur 's nachts wachten. Ook hij vormde een sterk contrast met de elegant geklede Krebs: dik, donker haar, een zwaar, gefronst voorhoofd met littekens en zilveren tanden. Ondanks zijn generaalsschouderbelegsels zag hij eruit als de boer die hij was. Krebs had zich geoefend in het Russisch en meldde zonder de hulp van een tolk dat Hitler dood was. Hij liet Tsjoekov weten dat die de eerste buiten de bunker was die dit verbluffende nieuws te horen kreeg. Om Krebs van zijn stuk te brengen, deed Tsjoekov echter alsof hij het al wist; vervolgens belde hij maarschalk Georgy Zjoekov, commandant van het 1^e Wit-Russische Front en algemeen

Sovjetcommandant voor de Slag om Berlijn. Op zijn beurt stuurde Zjoekov, die Tsjoekov de eer niet gunde, zijn plaatsvervanger generaal Vasili Sokolovski naar Tsjoekovs commandopost. Daarna belde hij Stalin. De Sovjetleider sliep, maar Zjoekov stond erop hem wakker te maken.

‘Jammer dat we hem niet levend in handen hebben gekregen,’ was Stalins commentaar. ‘Waar is Hitlers lijk?’²

‘Volgens Krebs hebben ze zijn lichaam verbrand,’ liet Zjoekov hem weten.

‘Zeg tegen Sokolovski dat er geen enkele onderhandeling mag plaatsvinden met Krebs of iemand anders van Hitlers mannen, afgezien van onvoorwaardelijke overgave. En bel me pas weer in de ochtend, tenzij er iets dringends is.’

Ondertussen probeerde eerst Tsjoekov en daarna Sokolovski, toen die eenmaal bij de commandopost van het Achtste Gardeleger aankwam, Krebs onder druk te zetten om de stad over te geven. Krebs, een toegewijde nazi en een generaal die zijn eed van trouw tot in het bespottelijke doorvoerde, weigerde ook maar ergens mee akkoord te gaan totdat de Sovjets officieel de nieuwe Duitse regering onder Grossadmiral Karl Dönitz erkenden. In plaats daarvan pleitte Krebs voor een tijdelijk bestand voorafgaand aan een formele overgave door Dönitz. De Russen lieten zich niet in de luren leggen; Krebs rekte tijd zodat er meer Duitsers naar het westen konden, de armen van de geallieerden in. Daar wilde Zjoekov niets van horen. ‘Zeg maar tegen hem, dat als Goebbels en Bormann niet akkoord gaan met onvoorwaardelijke overgave, we Berlijn aan puin schieten,’ liet hij Sokolovski weten.³ Krebs mocht terugkeren naar de Führerbunker met de waarschuwing dat het staakt-het-vuren om kwart over tien diezelfde ochtend, 1 mei 1945, afliep.

Omdat er verder niets meer van de Duitse leiders was vernomen, stortten de massawapens van het 1^e Wit-Russische Front weer een vuurstorm over de stad en de meer dan twee miljoen inwoners uit. De Slag om Berlijn woedde voort.

In 1937 gaf Hitler zijn favoriete architect, Albert Speer, een kolossale opdracht: Berlijn veranderen van de licht uitgestrekte stad die het was in een schitterende nieuwe hoofdstad in het hart van het Derde Rijk. ‘Berlijn zal als wereldhoofdstad alleen vergelijkbaar zijn met het Oude Egypte, Babylon en Rome!’ zei Hitler een paar jaar later over zijn visie.⁴ Londen en Parijs, zo beweerde hij, zouden verbleken bij de luster en glorie van deze vernieuwde stad. Die kon geen Berlijn blijven heten. In plaats daarvan moest de nieuwe hoofdstad de naam ‘Germania’ krijgen. De visie op deze vernieuwing was op zijn zachtst gezegd ongelooflijk: centraal zou een uitgestrekte *Volkshalle* komen te staan, een volkszaal die plaats bood aan honderd zestigduizend personen, en verreweg de grootste hangende koepel. Dit gigantische bouwwerk zou aan het einde van een bijna 5 kilometer lange boulevard komen te staan die van noord naar zuid liep en de naam Prachtallee zou krijgen. Het was onbezonnen, maar in het vooroorlogse Berlijn leek alles mogelijk. Sinds Hitler in januari 1933 aan de macht was gekomen, had hij toegezien op een ingrijpende ommekeer op economisch vlak, had hij een start gemaakt met openbare projecten en herbewapening op gigantische schaal, de werkloosheid teruggedrongen en was hij begonnen met het terugdraaien van het gehate Verdrag van Versailles, dat Duitsland zoveel wanhoop en vernedering had bezorgd. Ook het Rijnland was opnieuw bezet. Er lagen nog meer overwinningen in het verschiet: in maart 1938 zou Oostenrijk geannexeerd worden en opgaan in het Derde Rijk. Een jaar later was Tsjechoslowakije aan de beurt. Dat alles zonder dat er een schot was gelost. Het was een wonder. De Führer had Duitsland veranderd. Het land had zijn trots teruggekregen en historisch onrecht was rechtgezet; optimisme vierde hoogtij. Hitler had in gloedvolle bewoordingen laten weten dat deze gouden eeuw het begin was van een Duizendjarig Rijk. Germania symboliseerde op passende wijze de Duitse oppermacht, genialiteit en rechtchapenheid, en de ariërs, het witte, Noord-Europese volk, zouden hun rechtmatige plaats in de wereld als superieur ras heroveren.

Door de oorlog waren deze hoogdravende plannen tot staan gebracht. Slechts weinigen twijfelden er eind juni 1940 echter aan dat

▲ Een van de laatste foto's van Hitler, gemaakt op 19 april 1945.

▲ De bank in de Führerbunker waarop Hitler zichzelf in de loop van de middag van 30 april 1945 dood schoot.

▲ De verkoolde resten van Hitler en zijn nieuwe vrouw, Eva, werden op 4 mei ontdekt. Ze waren ondiep begraven in de bodem van deze granaatkrater. Pas een dag later kregen de SMERSJ-agenten door dat een van de lichamen van de voormalige Führer was.

◀ Het gezin van Goebbels. Achteraan staat Harald Quandt, de zoon van Magda Goebbels uit haar eerste huwelijk. Hij overleefde de oorlog, maar de zes kinderen die zij en Josef samen kregen, werden in de Führerbunker allen vermoord door haar en haar man.

▲ Karl Wolff, links, met Himmler, rechts. Deze foto werd voor de oorlog gemaakt, toen ss'ers nog een zwart uniform droegen.

▲ De eerste onvoorwaardelijke overgave van Duitse strijdkrachten vond 's middags op 29 april 1945 plaats in Italië in het hoofdkwartier van de geallieerden in Caserta. Victor von Schweinitz ondertekent de akte, terwijl Eugen Werner toekijkt.

► Iedereen glimlacht als de oorlog is afgelopen. Karl Wolff (uiterst rechts) nodigde een van de onderhandelaars, de Duits-Amerikaanse zakenman Gero von Schulze-Gaevernitz (midden links), uit voor een bezoek. Die kwam op 9 mei 1945 in Bolzano aan. Midden rechts staat Heinrich von Vietinghoff.

► De verzekeringspolis van Karl Wolff: Italiaanse kunstschatten worden veilig teruggevonden in het politiebureau in het kleine Alpendorpje San Leonardo.

◀ Montgomery ondertekent op 4 mei 1945 de overgave op de Lüneburger Heide.

◀ Britse en Sovjet-eenheden treffen elkaar op 3 mei 1945 in de buurt van Wismar aan de Oostzeekust.

▲ John Poston (links) met Carol Mather (rechts) en een vriend in Brussel (begin 1945). Monty's verbindingsofficieren waren zijn ogen en oren op het slagveld en fungeerden als zijn plaatsvervangende familie.

▲ Montgomery (links) met zijn patroon en beschermheer, het hoofd van de Generale Staf van het Britse Rijk, sir Alan Brooke.

► Een Amerikaanse Sherman-tank baant zich een weg door de ruïnes in Neurenberg, het toneel van de grote nazibijeenkomsten in de jaren dertig.

► Amerikaanse soldaten van de 71e Infanteriedivisie bereiken het concentratiekamp in Gunskirchen. Daar werden Hugo Gryn en zijn vader eindelijk bevrijd.

▲ 'We vechten voor de toekomst van onze kinderen.' Een Amerikaanse soldaat staart omhoog naar dit volstrekt misleidende opschrift.

▲ Manschappen van het 7e Infanterieregiment, onderdeel van de 3e Infanteriedivisie, rijden door het centrum van Berchtesgaden.

www.lannoo.com

Registreer u op onze website en we sturen u regelmatig een nieuwsbrief met informatie over nieuwe boeken en met interessante, exclusieve aanbiedingen.

Oorspronkelijke titel: *Victory '45. The End of the War in Eight Surrenders*

Copyright © Griffon Merlin Ltd and Al Murray 2025

Vertaling: Marieke van Muijden en Jan van den Berg

Omslagontwerp: Studio Vonk & De Boer

Vormgeving: Studio Lannoo i.s.m. Keppie & Keppie

Copyright Nederlandse vertaling © Uitgeverij Lannoo nv, Tielt, 2025

ISBN 978 90 209 8709 6

D/2025/45/334

NUR 689

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Tekst- en datamining van (delen van) deze uitgave zijn uitdrukkelijk niet toegestaan.

All rights are reserved, including those for text and data mining, AI training and similar technologies.